

De ethiek van het restaureren van oude radio's

E.H. Dooijes, juni 2005

In het nummer 113 van RHT (juni 2005) stond een artikel dat mij aanleiding gaf eens wat op te schrijven over de ethiek, oftewel de normen en waarden, van het restaureren van oude radio's.

In het bewuste artikel [1] laat de auteur, Herm (de heer H. Willems), zien hoe hij een Philips 638A ontvanger restaureert. Zijn aanpak is wijd verbreid, zoals onder meer uit vroegere afleveringen van RHT blijkt [2, 3].

Vooropgesteld moet worden dat het iedereen die een radio aanschaft, vrij staat om met zijn eigendom te doen wat hij wil. Maar een oude radio is normaal gesproken geen consumptie-artikel, en er is alle kans dat hij zijn huidige eigenaar overleeft.

Het dilemma waar ik op doel wordt het best geïllustreerd door Herm zelf, als hij tot zijn vreugde constateert dat zijn pas verworven bezit nog onaangeroerd is. Maar vervolgens gaat hij het apparaat te lijf met zijn soldeerbout, waarbij verse lassen kunstmatig met een zilverstift worden verouderd, condensatoren stiekem van een nieuwe inhoud worden voorzien, een nieuw embleem oud wordt gemaakt met soldeervet, en ga zo maar door.

De vraag is nu wat met een dergelijke operatie beoogd wordt. De radio zal wel weer spelen. Maar aan de andere kant is hij voor komende generaties waardeloos geworden als een voorbeeld van oude techniek. Als je hem zonder toelichting weer in roulatie brengt kun je terecht van misleiding beticht worden. Bedenk trouwens dat verstopte moderne componenten over tien, twintig jaar weer aan vervanging toe zijn, met andere woorden het 'nut' van zo'n exercitie is maar heel tijdelijk. Ook zijn er technische bezwaren; zo zijn electrolytische condensatoren die in voedingen worden gebruikt zo ontworpen, dat ze via hun oppervlak warmte kwijt kunnen. Een extra omhulsel is niet bevorderlijk voor hun levensduur.

Dat de radio als meubelstuk wordt opgeknapt is te rechtvaardigen. Dat is als het ware een kwestie van uitgesteld onderhoud, al zal een professionele meubelrestaurator het hier vast niet zonder meer mee eens zijn. Wie recht in de leer is zal geen moderne lijm- of laksoorten willen gebruiken, of zal de eis stellen dat de restauratie altijd ongedaan gemaakt kan worden. Maar hoe dan ook, het aanbrengen van een kunstmatig verouderd naamschildje hoort daar beslist niet bij. Hoewel ik weet dat het voor luidsprekerdoekjes- en achterwanden-fanaten als ketterij klinkt: eerder zou je nog kunnen overwegen een antiek meubel waar nodig te completeren met hedendaagse decoraties. Maar dat vergt natuurlijk wel enig inzicht in vormgevings-aangelegenheden.

Het herstellen van mechanische componenten zoals afstemschalen valt ook in zekere zin in de 'meubelafdeling' wat ethische kwesties betreft. Er zijn trouwens, denk ik, maar weinig mensen die een met nieuwe onderdelen hersteld monoknop systeem (ik noem maar een voorbeeld) kunstmatig zouden gaan verouderen.

Er zijn zeker redenen om een antieke radio weer speelklaar te willen maken. Bijvoorbeeld als je aan den lijve wilt ondervinden hoe in de jaren 1920 gemodderd moest worden om een radio van stromen en spanningen te voorzien en af te stemmen. Of omdat je nostalgische herinneringen hebt aan het 'warme' geluid van de radio in het

ouderlijk huis. In zo'n geval is het onvermijdelijk dat defecte onderdelen vervangen worden door moderne equivalenten, omdat de oorspronkelijke componenten óf niet meer te vinden zijn, óf net zo door de tand des tijds aangetast blijken te zijn.

Het is dan veel beter (en ook veel praktischer trouwens) om componenten 'openlijk' door moderne exemplaren te vervangen. De oude onderdelen worden bij de radio bewaard, en door een foto in een restauratierapport wordt duidelijk gemaakt hoe een en ander er oorspronkelijk uitzag. Ook hier is het oppassen om niet als een olifant door de porseleinkast te gaan: Amerikaanse 'brood' restaurateurs plegen zonder meer alle weerstanden en condensatoren te vervangen, met als doel een goed functionerend, warm klinkend en weer jaren meegaand apparaat. Het inbouwen van een moderne chip achter de façade van een oude radio is dan nog maar één stap verder.

Er zijn echter ook situaties waarbij het helemaal niet belangrijk is dat de radio 'het nog doet'. Bijvoorbeeld als hij voor het mooi in een uitstalkast wordt geplaatst.

Maar meestal wil je (of de volgende eigenaar) dan toch ook de binnenkant kunnen bekijken, zonder op spinnewebben en andere vermijdbare tekenen van verval te stuiten. Je kunt geïnteresseerd zijn in de de originele (!) oude technologie, of je wilt het principeschema kunnen reconstrueren. Ook wat er stuk is gegaan (en waarom) kan ooit voor een technisch historicus interessant zijn! Het spreekt vanzelf dat je wel iets moet doen aan leeggelopen elco's en dergelijke, al was het alleen maar omdat de vrijkomende chemicaliën de neiging hebben de rest van de radio 'op te eten'. Al met al is het zeker geen sinecure om een radio in zijn originele staat voor vele jaren houdbaar te maken, en dan heb ik het nog niet eens over de externe maatregelen, zoals klimaatbeheersing, die daarvoor nodig zijn. Maar ik wil niet suggereren dat iedereen een atelier voor wetenschappelijke radioconservering moet beginnen!

Het is natuurlijk niet zo dat je elke oude radio als een uniek stuk erfgoed moet beschouwen. De meeste radio's die de ronde doen onder verzamelaars zijn immers massaproducten, en het is niet zo erg als er af en toe een onderworpen wordt aan een behandeling waar een professionele restaurator niet over zou peinzen. Toch is het niet uitgesloten dat je tegen een werkelijk uniek stuk aanloopt. Als dat zo lijkt te zijn moet je heel goed overwegen wat je er mee gaat doen, al was het alleen maar om jezelf voor een financiële strop te behoeden. Het lijkt mij een taak van de NVHR om het zijn leden mogelijk te maken om zulke gevallen te herkennen.

Het zal zeker bijdragen aan de geloofwaardigheid van de verkoper van een oude radio als hij een restauratierapport kan overleggen. De keerzijde van de medaille is dat zo'n rapport ook de verkoopprijs kan beïnvloeden (positief of negatief!), wat helaas het gevaar van gesjoemel met zich meebrengt.

Daarnaast kun je, zoals Herm, je restauratierapport publiceren, en daarmee ter discussie stellen. Maar het is dan wel handig om het serienummer van het toestel in kwestie in dat stuk te vermelden.

[1] H. Willems: Kiezen in plaats van zoeken met de 638A. RHT 2/2005 p56.

[2] O. Massar: Reparatieverslag en beschrijving van de AT660. RHT 1/2005 p19.

[3] R. Huisman: Herstellen van teercondensatoren. RHT 1/2005 p27.